

اؤیرنجی حرکاتی

محمد بدلی مشاهیر، حسین سلطانی

۱- گیش

لغوی معنادا حرکت، ترپه نیش آنلامیندادیر. دونیادا یاشایان موجوداتین هامیسی ترپه نیشه مالیکدیرلر. هئج بیر دیری یاشایان موجود، بیر یئرده دورماییب، همیشه ترپه نیشه دیر. «ترپه نیش یا حرکت»، چئشیدلی موجودلاردا، چئشیدلی یوللارلا اولایا بیلر. عقل و آنلاما مالیک اولان موجوداتین حرکتلری، بیر فیکیر و هدفه باغلی دیر. دئمک انسان هر بیر ایشی، اؤزل هدف و آماج گؤره باشلاییب و انجام وئریر. بورادا حرکتدن منظور، انسانلار طرفیندن اوز وئرن شعورلو حرکتلردیر. انسانین حرکت و ترپه نیشلری (جنبش لری) چئشیدلی ساحه لرده کئچیریلیر. اونون آن اؤنملی قولو، «اجتماعی و توپلومسال» ساحه سینده دیر. انسانین بیر توپلوم ایله بیرلشیب، حرکت ائتمه سی، یالنیز توپلومدا تحول و چئوریلش یاراتماق اوچون دور. بو چئوریلش بیر اؤزل هدف اوچون دور. بیر جامعه ده توپلومسال حرکتلرین یارانیب، گلیشمه سین، آیدین فیکیرلی (ضیالی) و کوتلوی اشخاصین فعالیتلری اوزره اولور. آیدین فیکیرلی شخصلرین حرکت و فعالیتلرین اؤنملی قولو بیلدیوردلاردا یارانان «اؤیرنجی حرکاتی» دیر.

۲- اؤیرنجی حرکاتی و اونون اؤزلیکلری

اؤیرنجی لرین گنج و هابئله قوه لی (Energetic) اولدوقلاری اوچون، اونلارین طرفیندن یارانان حرکتلرین اؤزونه عایید اولان بیر سیرا اؤزلیکلری واردیر.

اؤیرنجی حرکاتی جامعه ده باغلی اتمسفرده یارانیر. حرکتین غایه سی توپلومون ایسته کلرینی یئرینه یئتیرمکدیر. مدنی قورولوشلار اولمایان توپلومدا، «اؤیرنجی حرکاتی» نین اهمیتی داها چوخ گؤزه چارپیر. اؤیرنجی گنج اولدوغو اعتباریله و هابئله اقتصادی دورومو عائله سی طرفیندن تأمین اولونماسی اوچون «محافظه کار» یوخ، بلکه قورخماز و ایده آلیست اولور. او بیر «آرمانخواه» انسان کیمی، میللتین طالعین دوشونور، اونون ایسته کلرینی تأمین ائتمک اوچون چالیشیر. اؤیرنجی حرکاتی اساساً باغیمسز اولماغی خوشلاییر. بو حرکت سیخینتیدا قالیرسا، «رادیکال و خشونت توره دن» حرکتلره چئوریلیر.

۲- ایراندا اؤیرنجی حرکاتی

تهران و تبریز بیلدیوردلاری نین تأسیس اولونماسی ایله، ایراندا اؤیرنجی حرکاتی نین تملی قویولدو. دئمک ۱۳۲۰- نجی ایلدن سونرا، ایراندا اؤیرنجی حرکاتی باشلانیب، ۲۰- نجی اون ایلیگین ایلك چاغلاریندا بو حرکتین هسته سی قورولوب، ۳۰ و ۴۰- نجی

اون ایلیکلرده بو حرکتلر قاباری شکیلده جامعهده یاییلدی. اؤیرنجی حرکتی نین "تکونلشمه پروژه سی (قورولوش تاپماسی)" نی دؤرد مرحلهیه بؤلکم اولار:

(۱) ۱۳۲۰- نجی ایلدن اسلامی انقلابین پیروز اولماسینادک

(۲) ۱۲ بهمن ۱۳۵۷- دن تحمیلی ساواشین باشلانیشینادک

(۳) تحمیلی ساواشین باشلانیشیندان - سونونادک

(۴) تحمیلی ساواشین سونوندان - ایندییه دک

بو دؤرد مرحله نی قیسا باخیشدا بئله نچی آراشدیرماق اولار:

(۱) بو مرحله نین ایلك چاغلاریندا، خفقان جوین حاکیم اولماسی اوچون، اؤیرنجی لر منفعل دورودا ایدیله. ۳۰- نجو اون ایلیکلده، بیلی یوردلار کمونیستلرین و توده ای لرین اللرینه کئچدی و اؤیرنجی حرکتلری چوخلو توده حزبینه باغلی اولدو. سونرالار بیلی یوردلاردا جبهه ملی، نهضت آزادی و اسلامی انجمنلرین اؤیرنجی تشکلری یارانندی. آنجاق، ۵۰- نجی اون ایلیکلدن قبااق، اؤیرنجی حرکتی "لیبرال" اولاراق، "مشروطه چی" لیک خصوصیتنه مالیک ایدی. سونرالار "آشاغی و متوسط" سطحده اولان اؤیرنجی لرین بیلی یوردلاردا یول تاپماسی، حرکتین "رادیکال و جمهوری خواه" لیغا یؤنه لمه سینه سبب اولدو. آنجاق بو مرحله ده اؤیرنجی حرکتی سیاسی حزبلر و قورولار باغلی ایدی و ۱۳۵۶- نجی ایلدن سونرا، سیاسی مبارزه لرده نسبی مستقل شکیلده اؤز نقشینی ایفا ائتدی.

(۲) بو دورودا جامعه ده و هابئله بیلی یوردلار سطحینده سیاسی فعالیتلر گئنیشلندی و ۲۰۰- دک سیاسی درگی بوراخیلدی. بو مرحله قارارغی سیز بیر دوروم ایدی و حرکتلر یالینز سیاسی اولدو.

(۳) بو دورودا بیلی یوردلارین باغلانماسی و هابئله اولکه میزین ساواش دورومونا گؤره، اؤیرنجی فعالیتلری دایانندی. یالینز "دفتر تحکیم وحدت" قورولوشو (۱۳۵۸- نجی ایله یارانمیشدی) حاکمیته آرخالاناراق، اؤیرنجی لری ساواشا ماراقلاندیرماقدا، فنی، طبیبی و... مسئله لرده اؤنملی رول ایفا ائتدی. بیر باخیشدان "دفتر تحکیم وحدت" ی دؤولتی قوروپ نظره آلینیرسا، بو دؤوروده بو دؤوروده "جنش دانشجویی" نین اولماماسی قرارینا گلکم اولار.

(۴) اوچونجو دورودا جامعه ده «ساغ» و «سول» جناحلارینین یارانماسی، بیلی یوردلاردا "ایکیجه لیگه" سبب اولدو. بو دورودا "جامعه اسلامی دانشجویان" و ... تشکللری یارانندی.

آنجاق گؤرونور کی، "ایکی خرداد" دا کیمی، ایراندا "جنش دانشجویی" یوخ ایدی. دئمک اونلاری "اؤیرنجی فعالیتلری" آدلاندیرماق اولار. نییه کی، اونلار یا فیکری باخیمدان حزبلره باغلی اولوبلار؛ یادا بیر شرایط اوزره دؤولتین بیر قولو اولموشلار. ایندی ایسه ایکی خردادان سونرا نسبی نظم و انسجام ایله "ایران اؤیرنجی حرکتی" گلشیمه یه باشلاپیر. آنجاق هله ده بو حرکتلر سیاسی قورولاردان تاثیر آلیر.

۴- آذربایجان اؤیرنجی حرکتی

بیلدیگیمیز کیمی کئچمیشده (پهلوی دؤورونده) ایراندا چئشیدلی قومیتلر و میلیتلرین "دوغال و انسانی حاقلاری" پهلوی رژیمی طرفیندن تاپدالانمیشدیر. بونا گؤره قومیتلر و میلیتلر مختلف ساحه‌لرده اؤز اعتراض‌لارین رژیمین سیاست‌لرینه قارشلی بیلدیرمیشدی. بو اعتراض‌لارین "اسلامی انقلاب" یمیزین اوغورلا باشا چاتماسیندا اؤنملی رولو اولموشدور. آنجاق اسلامی انقلابیمیزین پیروزلوغوندا سونرا، ساواش و بحرانی وضعیتده گؤره قومیتلر و میلیتلر اؤز حاقلارینی طلب ائتمه‌یه فرصت تاپمامیشدی. تحمیلی ساواش قورتولدوقدا سونرا، بو حاقلارین ایسته‌مه‌سینه فرصت آچیلدی. بو اساسدا آذربایجاندا بیر "میلی حرکت" یارانندی. حرکتین یئرینه دوشوب یاییلماسیندا، بیلی‌یوردلاردا اولان آذربایجانلی اؤیرنجی‌لرین اؤنملی رولو اولموشدور. آذربایجاندا گئدن اؤیرنجی حرکتی، آذربایجان اولوسونون "دوغال و انسانی حاقلاری" نین طلب ائتمه سببی ایله یارانندی. اونلار بو آماج‌لاری فعالیت‌لرین چئشیدلی ساحه‌لرینده گؤستریرلر. آنجاق، بو حرکتی "ته اوچون" یارانماسینا گؤره، بیر "اصلاح طلب" ترپه‌نیش آدلانیرماق اولار. بو ترپه‌نیش باشلانیشدان هئچ بیر سیاسی حزب و قورویا باغلی اولمایارق، اؤز استقلالینی ایندی‌یه‌دک قورویوب، "آذربایجان میلی حرکتی" نین فیزیکی و فیکری گلیشمه‌سینده چوخ اؤنملی رولو اولوب. آنجاق، بو جنبش ایلك چاغلاریندا، سیاسی فضانین باغلی اولماسینا گؤره و هابئله تجربه‌سی‌نین آز اولدوغونا گؤره، «دویغوسال» لیک خصوصیتینه مالیک ایدی (بو خصوصیت بوتون اؤیرنجی حرکتلرینده وار). سونرا بو جنبش تجربه قازاناراق و هابئله نسبی شکیلده علمی ساحه‌لرده گوجلنه‌رک، بو دوشونجه‌یه چاتیب دیرکی حرکتین اوغور قازانماسی "منطق" ایله چالیشیب، فعالیت ائتمه‌یه باغلیدی. بو دوشونجه‌یه چاتماق «آذربایجان اؤیرنجی حرکتی» نین گئت به گئت (تدریجی) تکوین‌لشمه‌سینی گؤستریر. بو اؤزللیک حرکتی باشقا اؤیرنجی حرکتلریندن آبییریر. ایراندا باشقا اؤیرنجی حرکتلرینده بو اؤزللیک یوخدور. نییه کی او حرکتلرین هر دورومدا بیر هدفه ساری یؤنلمک‌لری گؤرونور. آذربایجانلی اؤیرنجی‌لر طرفیندن چئشیدلی بیلی‌یوردلاردا یاییلان "کولتورل - توپلومسال" (فرهنگی - اجتماعی) درگی‌لر، حرکتین علمی باخیمدا گوجلنه‌سینی گؤستریر.

۵- اؤیرنجی حرکتی نین گله‌جگه دوشونجه‌لری

باشقا توپلومسال حرکت‌لر کیمی، آذربایجان اؤیرنجی حرکتی گلیشمه پروسه‌سینده چئشیدلی آفت‌لره معروض قالاجاقدیر. بونا گؤره، آذربایجان اؤیرنجی‌لری چوخ آییق اولاراق، حرکتین آردیجیل اولماسی اوچون اونو ته‌دید ائدن آفت‌لردن قورومالی‌دی. هابئله، بو اساسدا بیر نئچه نکته‌نی نظره آلماق گرکلی‌دیر:

(۱) بحرانی شرایط‌لرده دویغوسال اولمادان، فیکیر و دوشونجه اساسی ایله تصمیم توتماق.

(۲) سیاسی اویون‌لارا گیرمه‌یه‌رک، اؤز استقلال‌لارینی قوروماق.

(۳) "سوء استفاده" ائدن شخص‌لرین حرکتده گیرمه‌سینین قاباغین آلماق.

(۴) چئشیدلی فیکر و سلیقه‌لره احترام قویماقلا، بیرلیک‌لرینی قوروماق.